

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ СТУДІЇ

Барчимуха Л.

магістрантка II курсу спеціальності 106 Географія

Науковий керівник – викл. Задворний С.І.

ГЕОГРАФІЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ КРЕМЕНЕЦЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Актуальність дослідження. Сьогодні культурна спадщина – невід’ємна складова системи прогресивного розвитку українського суспільства та збереження національної самобутності і автентичності. Даний культурний капітал виступає важливим ресурсом для активізації економічної діяльності у регіонах, сприяє розвитку туристичної індустрії. Виходячи із цього, надзвичайно актуальним є дослідження сучасного стану збереження та перспективних напрямків використання культурної спадщини. У свою чергу, суспільно-географічні дослідження територіальної організації об’єктів нерухомої спадщини сприяють формуванню стратегії комплексного соціально-економічного розвитку громад, міст, районів та регіонів. Необхідність вирішення даних питань обумовила доцільність вибору теми та мети дослідження.

Мета статті – суспільно-географічне дослідження культурної спадщини Кременецького району Тернопільської області та розроблення рекомендацій щодо її збереження і раціонального використання як важливої складової соціально-економічного розвитку території.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про охорону культурної спадщини» визначає культурну спадщину як сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об’єктів культурної спадщини. У свою чергу об’єкти культурної спадщини – це визначні місця, споруди (витвори), комплекси (ансамблі), їхні частини, пов’язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об’єкти (об’єкти підводної культурної та археологічної спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об’єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність [3].

Географія культурної спадщини – це напрям географії культури, предметом вивчення якого є територіальна організація культурної та

природної спадщини. У нашому дослідженні об'єктом дослідження виступає нерухома культурна спадщина. Вона являє собою сукупність об'єктів, які не можуть бути перенесені на інше місце без втрати їх цінності з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду та збереження своєї автентичності.

Об'єкти культурної спадщини класифікують за типами та видами. Основними типами є споруди (витвори), комплекси (ансамблі), визначні місця. Видову структуру нерухокої культурної спадщини формують пам'ятки археології, історії, архітектури, містобудування, ландшафтні, науки і техніки, монументального та садово-паркового мистецтва.

Культурна спадщина Кременецького району Тернопільської області є невід'ємною частиною культурного надбання України, а відтак і світового культурного надбання. Станом на 01 січня 2019 р. у Кременецькому районі налічується 230 об'єктів культурної спадщини, які взяті на облік та занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Серед них пам'яток археології налічується – 39, історії – 89, архітектури і містобудування – 93, монументального мистецтва – 7, садово-паркового – 2 [1]. Структура культурної спадщини Кременецького району у відсотках представлена на рис. 1.

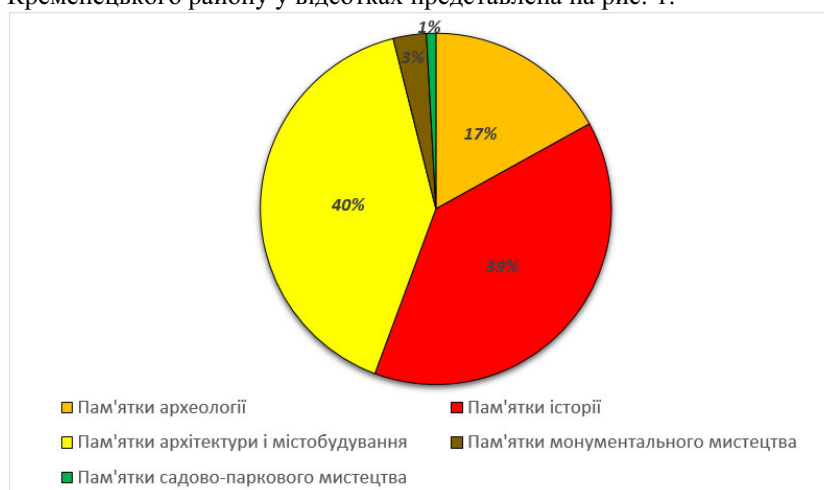

Рис. 1. Структура культурної спадщини Кременецького району

Особливу цінність з історичної, освітньо-виховної, мистецької та туристичної позицій займають пам'ятки національного значення. Таких пам'яток у районі налічується 21, що складає 9,1% від загальної

кількості усіх пам'яток. Такий показник свідчить про високий рівень концентрації визначних пам'яток на досліджуваній території. Розташовуються вони переважно у містах Кременець та Почаїв. Пам'ятки архітектури у Кременці представлені руїнами Кременецького замку IX-XVI ст., ансамблем колегіуму (1731-1743 рр.), Францисканським монастирем (1636 р.), Богоявленським монастирем (1760-ті рр.), будинком-музеєм Ю. Словацького (кін. XVIII ст.), житловими будинками (XVIII-XX ст.). Єдина історична пам'ятка національного значення у м. Кременець – Козацьке кладовище 1648-1951 рр. в межах П'ятницького цвинтаря. У Почаєві – комплекс споруд Почаївської лаври (XVI-XIX ст.) та мурована Всіхсвятська церква (1773 р.). У сільських поселеннях району розташовуються наступні пам'ятки національного значення: с. Башуки – дерев'яна дзвіниця Михайлівської церкви XVIII ст.; с. Старий Почаїв – мурована Покровська церква (1643 р.); с. Підлісці – каплиця XVI-XVII ст.

Аналіз територіальної диференціації об'єктів культурної спадщини нами здійснено у розрізі адміністративно-територіальних одиниць, що дасть можливість проаналізувати рівень забезпечення об'єктами територіальні громади різного рівня. Станом на початок 2019 р. до складу Кременецького району входило 25 сільських рад і 2 об'єднані територіальні громади (Почаївська міська та Лопушненська сільська). Кременецька міська рада лише номінально входить до складу району, адже Кременець має статус міста обласного значення.

За К. Поливач територіальна диференціація культурної спадщини відбувається в просторі й часі внаслідок таких основних чинників:

- природних (природна унікальність, естетика ландшафту, еталонність природних компонентів та їхніх поєднань);
- культурних (культурна унікальність, автентичність);
- історичних і соціальних (історія освоєння території);
- ментальних (суб'єктивні обставини сприйняття світу природних та культурних цінностей як спадщини) [4 с. 21].

Найбільша кількість пам'яток зосереджена на території підпорядкованій Кременецькій міській раді – 117 об'єктів, а також у Почаївській громаді і Білокриницькій сільській раді – по 17. Щодо щільності пам'яток на 10 км², то цей показник найвищий у Кременецькій м/р – 56,5 пам'яток на 10 км², Білокриницькій с/р – 3,4, Почаївській ОТГ – 3,1. Найменше значення цього показника простежується у Лідихівській та Ридомильській сільських радах – по 0,2. Показник кількості об'єктів культурної спадщини у розрахунку на 1 тис. мешканців у межах району найвищий у Білокриницькій с/р і

Кременецькій м/р – по 5,4, Попівецькій – 4,6, Колосівській – 4,1.
 Найнижчий показник у Лідихівській с/р – 0,4.

Загальні риси територіальної диференціації культурної спадщини
 Кременецького району Тернопільської області представлено на рис. 2.

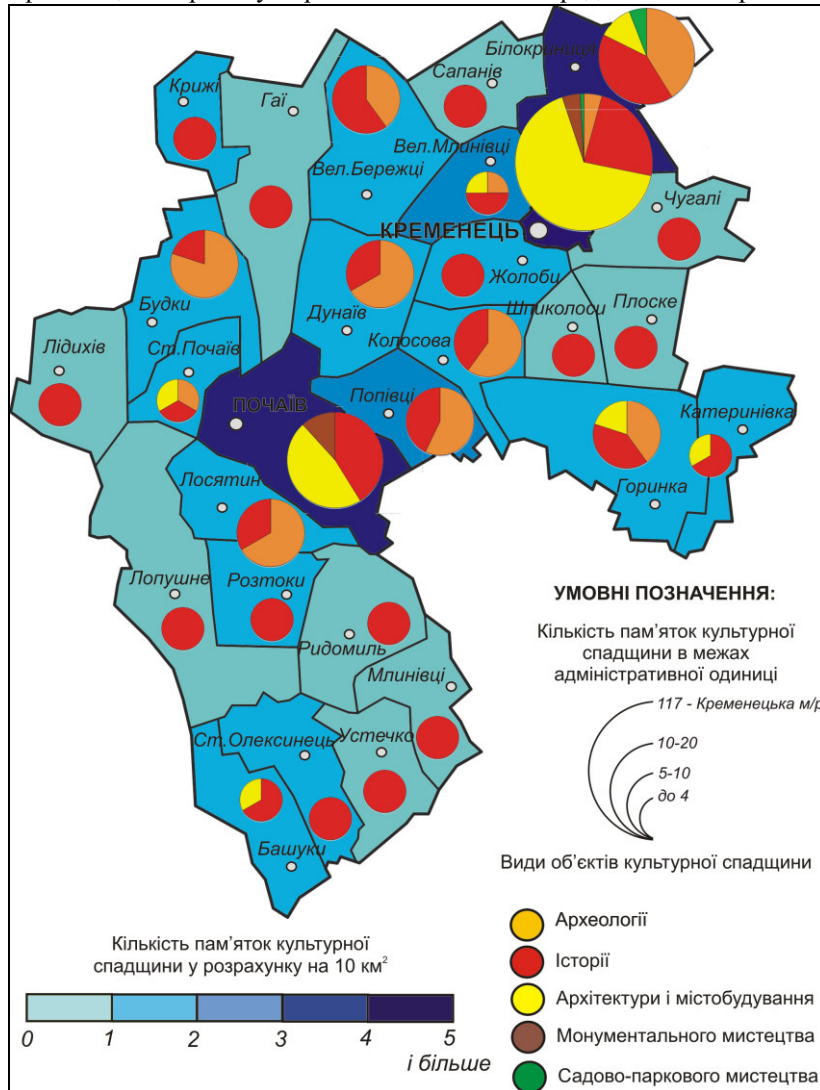

Рис. 2. Територіальна диференціація культурної спадщини
 Кременецького району

Аналізуючи особливості територіальної диференціації культурної спадщини Кременецького району можна відзначити наступне:

1) найвища концентрація пам'яток культурної спадщини присутні у північно-східній та центральній частині району (Кременецька м/р, Білокриницька с/р, Великоклінівецька с/р, Почаївська ОТГ та Попівецька с/р);

2) основні центри зосередження пам'яток культурної спадщини – м. Кременець, м. Почаїв, с. Білокриниця;

3) найпоширеніші пам'ятки в межах району – історичні та археологічні, які зустрічаються переважно усюди, за винятком південно-східної частини району. Пам'ятки архітектури концентруються переважно у центрі та на заході. Усі пам'ятки пономентального мистецтва розташовуються у Кременці і Почасві;

4) найнижча концентрація історико-культурних пам'яток простежується на заході та південному-заході Кременецького району.

З метою збереження та раціонального використання пам'яток культурної спадщини Кременецького району необхідна дієва цільова програма. Метою такої програми має бути проведення інвентаризації об'єктів культурної спадщини з метою швидкого реагування на різноманітні загрози для них та їх збереження, визначення найбільш цінних пам'яток, їх реставрації та пристосування для подальшого залучення у систему національних та міжнародних туристичних маршрутів, для забезпечення уніфікованого електронного обліку наявних об'єктів культурної спадщини, визначення площ, їх охоронних зон. Також вимагає активізації робота щодо виявлення нових пам'яток, особливо на територіях де незначна їх концентрація, із подальшим занесенням до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Висновки. Аналіз сучасного стану та основних проблем збереження і використання культурної спадщини Кременецького району засвідчив, що досліджувана територія та окремі поселення (Кременець і Почаїв) володіють потужним історико-культурним потенціалом, деякі складові якого є унікальними і мають загальносвітове значення.

Список використаних джерел

1. Державний реєстр нерухомих пам'яток України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=244910406.
2. Дяків С. Характеристика історико-культурних туристичних ресурсів Кременецького району Тернопільської області / С. Дяків. // Вісник львівського університету. Серія географічна. – 2013. – С. 32–37.
3. Закон України «Про охорону культурної спадщини» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>.
4. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / Наук. ред. Руденко Л.Г. – К.: Інститут географії НАН України, 2012. – 208 с.